

ЮВІЛЕЇ

Геннадій Корольов (Київ)

До 80-річчя доктора історичних наук, професора Р.Пирога

Колись невідомий сказав, що Бог не може змінити минуле, але історики можуть. Це твердження показує наскільки величезною є відповідальність тих, хто пише, а не творить історію. Саме відповідальність перед близькими, колегами, наукою та Батьківщиною є чесною Руслана Яковича Пирога, відомого українського вченого та державного діяча. Колись він серйозно сказав про те, що роль історичної науки в тому, щоб теперішнє і майбутнє не перетворилися

на пекло. Сьогодні його слова звучать як застереження перед тим, коли нехтують наукою та цінностями, а обирають ідеологію й політичні гасла.

16 червня знаний історик відзначає 80-річчя з дня народження. Цей вік доводить, у наскільки різний та суперечливий час (декілька історичних періодів) йому випало жити. Дитина воєнної, підліток післявоєнної доби, юність припала на часи «відлиги», молодість – на брежнєвський «застій», а зрілість – на період горбачовської «перебудови» та вже незалежної України.

Нижче буде представлено спробу інтелектуальної біографії Р.Я.Пирога, написану на основі аналізу його життєпису, наукових праць і здобутків. Окрема увага приділятиметься концептуальній розробці історії Української гетьманської держави 1918 р., яка відображена у серії праць дослідника. Життя й діяльність ученого вже були розглянуті в декількох ювілейних статтях, енциклопедіях, довідниках про українських істориків, у виданнях з історії НАН України¹.

Щоб зрозуміти взаємовплив і залежність між діяльністю та ідеями, наукою й політикою варто звернутися до відтворення важливих етапів у біографії вченого, особливостей формування наукового світогляду, до подальших наукових пріоритетів. Як відомо, у теоретичному вимірі інтелектуальна біографія має дати відповідь на питання про вплив соціалізації, буденного життя, професійної кар'єри на постання творчого продукту й результатів наукової праці.

Народився Руслан Якович 16 червня 1941 р. у Львові у сім'ї вчителів історії. На другий день війни – 23 червня – під час авіанальоту загинула старша сестра Людмила. Мати змушена була швидко евакуюватися до рідної Полтавщини. Батько майбутнього історика – офіцер Червоної армії – загинув восени 1943 р., так ніколи й не побачивши сина. Про його народження та ім'я він дізнався з листів дружини. Дитинство минуло у селі Супротивна Балка на Полтавщині, де мати викладала історію в місцевій школі. Величезний вплив на юнака справив дід Павло, який брав участь у Першій світовій війні та називав себе «брусиловським солдатом». Саме тоді з'явився інтерес до історії, до пізнання минулого свого народу.

¹ Пиріг Руслан: Біобібліографічний покажчик: До 60-річчя від дня народження / Укл.: Г.В.Боряк, І.Б.Матяш. – К., 2001. – 44 с.; Васюк Л., Ковальчук О. Пиріг Руслан Якович // Українські історики ХХ ст.: Біобібліографічний довідник. – Ч.1. – К.; Л., 2003; Руслан Якович Пиріг: Біобібліографічний покажчик: До 70-річчя від дня народження та 40-річчя науково-педагогічної діяльності / Упор.: Г.В.Боряк, І.Б.Матяш. – К., 2011. – 86 с.; Смалій В. Слово про вченого та людину // Студії з історії Української революції 1917–1921 рр.: Зб. наук. пр. на пошану д-ра іст. наук, проф. Р.Я.Пирога з нагоди 70-річчя з дня народження та 40-річчя наук.-пед. діяльності / Гол. редкол. В.Верстюк. – К., 2011. – С.5–9; Верстюк В.Ф. До 70-річчя доктора історичних наук, професора Р.Я.Пирога // Український історичний журнал. – 2011. – №3. – С.224–229 та ін.

Успішно (з медаллю) закінчивши середню школу, юнак за наполяганням матері вирішив обрати фах лікаря та вступив до Полтавського медичного училища. Кілька років працював сільським фельдшером. У 20 років став членом КПРС. Потім служив у радянській армії (в повітряно-десантних військах). Планував продовжити навчання в медичному університеті, однак усе ж таки йому судилося обрати фах батьків – історію.

У 1965–1970 рр. навчався на історичному факультеті Харківського державного університету, який закінчив із відзнакою. Його викладачами були відомі вчені В.І.Астахов, С.М.Королівський, І.К.Рибалка, Є.П.Шаталіна та ін. До університету Р.Я.Пиріг прийшов у зрілому віці, з певним життєвим досвідом, сформованим обставинами того часу, світоглядом, вірою в комуністичне майбуття. Під час навчання він займав активну громадянську позицію, працював у комсомольській організації. Вагомі організаційні здібності та успіхи в навчанні дозволили йому бути обраним до керівництва комсомольської та партійної організації університету. Одночасно молодий дослідник готував дисертаційне дослідження про партійне будівництво в Україні (в липні 1918 – березні 1919 рр.). У цій роботі на основі архівних матеріалів проаналізовано формування осередків і центральних органів КП(б)У. У червні 1976 р. кандидатську дисертацію під керівництвом доцента Ю.В.Шиловцева було успішно захищено. Р.Я.Пиріг працював деканом у Харківському університеті, а 1977 р. був запрошений на роботу до ЦК КПУ й переїхав у Київ.

У столиці УРСР він обійняв посаду інструктора відділу науки та навчальних закладів ЦК КПУ, пізніше працював консультантом сектору суспільних наук, завідувачем архіву ЦК КПУ, заступником директора Інституту історії партії. У 1990 р. Р.Я.Пиріг став упорядником першого офіційного видання про Голодомор 1932–1933 рр.² Цю важливу в його розумінні справу історик продовжив 2007 р., коли після декількох наукових візитів до московських архівів опублікував фундаментальне видання, яке досі не має аналогів ані в Україні, ані у світі³. Обидві публікації знаменували величезний прорив у розумінні механізму терору, його масштабу, дійових осіб та наслідки Голодомору 1932–1933 рр. для українського народу.

Цей досвід допоможе під час роботи в архівній службі незалежної України, яку він очолював у 1998–2002 рр. Учений усвідомлював необхідність демократизації архівної справи, до чого й прагнув, будучи керівником центрального архіву та цілої архівної системи. За його ініціативи архівісти отримали статус державних службовців, дістали в календарі свят свій професійний день, який відзначається щороку 24 грудня. Парламентом України було прийнято кілька важливих законів, які врегулювали правовідносини в архівній сфері. У першу чергу, обрано принцип доступності та відкритості у функціонуванні архівної системи.

По за тим, учений ніколи не полишав дослідницької роботи, брав участь у конгресах, круглих столах і конференціях, активно публікувався. У 1994 р. в Інституті історії України Національної академії наук України Р.Я.Пиріг успішно захистив докторську дисертацію. Це було новаторське та добре удокументоване дослідження останнього (радянського) періоду життя й діяльності М.С.Грушевського. У 1995 р. у співавторстві зі знаним істориком професором В.Ф.Верстюком була опублікована книга про хроніку життя та діяльності М.С.Грушевського⁴. Студії з грушевськознавства він і надалі не полишав⁵. Найбільшим їх підсумком стало опублікування 2016 р. життєпису (у співавторстві з професором В.В.Тельваком) М.С.Грушевського⁶. Ця книга стала однією з успішних спроб написання академічної наукової біографії вченого як «синтетичного міждисциплінарного проекту»⁷. Автори зуміли добре показати формування оцінок і ставлення до М.С.Грушевського як до політика, його історіографічний образ та значення історичних праць, їх суспільне сприйняття.

Варто також зазначити, що в 1994–1995 рр. історик брав участь у підготовці публікації спогадів гетьмана П.П.Скоропадського. Тоді ж з'явився інтерес до періоду гетьманату 1918 р., який згодом дістане оригінальну концептуальну розробку у працях Р.Я.Пиріго.

² Див.: Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів / Кер. кол. упор. Р.Я.Пиріг. – К., 1990. – 605 с.

³ Див.: Голодомор 1932–1933 років в Україні: документи і матеріали / Упор. Р.Я.Пиріг. – К., 2007. – 1128 с.

⁴ Верстюк В.Ф., Пиріг Р.Я. М.С.Грушевський: Коротка хроніка життя та діяльності. – К., 1996. – 144 с.

⁵ У 2016 р. з-під пера історика вийшло кілька знакових текстів про М.С.Грушевського (див.: Пиріг Р.Я. Михайло Грушевський і Академія: нерезалізоване президентство (1924–1928 рр.) // Вісник Президії НАНУ. – 2016. – №7. – С.3–18; *Його ж.* Відзначення ювілею Михайла Грушевського 1926 року в контексті подальшої долі вченого // Архіви України. – 2016. – №5. – С.7–19; *Його ж.* Михайло Грушевський: суспільне усвідомлення історичної постаті // Український історичний журнал. – 2016. – №4. – С.4–10).

⁶ Пиріг Р.Я., Тельвак В.В. Михайло Грушевський: біографічний нарис. – К., 2016. – 576 с.

⁷ Там само. – С.9.

У 2002 р., після завершення держслужби у статусі голови Державного комітету архівів України, учений переходить працювати до академічного інституту історії. Там він став головним науковим співробітником, у 2007–2010 рр. очолював відділ історії Української революції. Робота в Інституті історії України стала часом найбільшої наукової активності. За нашими підрахунками, лише за період 2011–2021 рр. Руслан Якович опублікував 74 праці (з них 4 монографії, 1 брошура), виголосив доповіді на 105 наукових форумах, конференціях, круглих столах. Учений активно опонував на захистах дисертацій, входив до редакційних колегій престижних періодичних і продовжених видань, таких, як «Український історичний журнал», «Архіви України», «Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр.», «Харківський історіографічний збірник», «Часопис дослідження війн та революцій».

Сучасні історіографічні підходи до подій Української революції 1917–1921 рр. характеризуються існуванням кількох самодостатніх концепцій і пояснювальних парадигм. З одного боку, можна виокремити формування плюралістичної тенденції в її розумінні, а, з іншого, констатувати наявність кількох наративів істориків різних поколінь та академічних шкіл. Постать Р.Я.Пирога належить до кількох поколінь істориків і різних традицій історієписання. У цьому немає нічого незвичайного, а навпаки – величезний привілей для будь-якого дослідника. Загалом національний наратив Української революції, якщо його розуміти як звернення до політичних, ідеологічних, соціально-економічних сюжетів, формувалася в пострадянський час дослідниками різних політичних і світоглядних орієнтацій, або з подвійним багажем декількох історіографічних шкіл та напрямів. Тому сучасна концепція Української революції 1917–1921 рр. радше є сукупністю візій і пояснювальних парадигм, проте вже має власну аналітичну мову та основні визначення. У цьому величезна заслуга також і Р.Я.Пирога.

Свої погляди на той складний час та загалом концепцію Української революції він виклав у науковій доповіді, виголошеній на засіданні Президії НАН України 22 листопада 2017 р.⁸ Спираючись на наукові здобутки попередників та новітні історіографічні оцінки, Р.Я.Пиріг виокремив декілька періодів Української революції: перший – національно-демократичний (березень 1917 – квітень 1918 рр.), другий – консервативно-ліберальний (квітень – грудень 1918 р.), третій – «Друга УНР» (грудень 1918 – листопад 1921 рр.), який був найтривалішим і найдраматичнішим для національної державності⁹. Саме пошук та з'ясування причин поразки Української революції у широкому історичному контексті, на думку Р.Я.Пирога, може дати відповідь на важливе питання, чому українцям у 1917–1921 рр. не вдалося втримати державу. Свої пояснення вчений сформулював так: відсутність авторитетної державно-самостійницької еліти; революційно-романтичний нігілізм політичних лідерів; політична, економічна й культурна асиметрія між селом і містом, домінування селянства у суспільній структурі; ідею соборності не було до кінця втілено, вона залишилася символом і політичним гаслом; постання більшовицького режиму, ворого до української національної держави; проголошення і зміцнення УСРР¹⁰.

Загалом Українська революція 1917–1921 рр. стала своєрідним підсумком розвитку національного проекту в «довгому ХІХ ст.». Тому зміст її самоназви, який у нього вклали її творці та сучасники, а пізніше – історики міжвоєнного часу та періоду «холодної війни», відбивав державо- й націєтворчі процеси, що мали опертя в ідеї утвердження національної державності. У студіях Р.Я.Пирога Українська революція визначається не тільки як політичне явище чи великий соціальний катаклізм, а складна система суспільних взаємовідносин і період становлення національної політичної влади. Однак звернення до цієї проблеми неминуче ставить питання про готовність українського соціуму до створення своєї держави. Практично всі тогочасні діячі й сучасники революції погоджувалися з тим, що тодішнє суспільство не було готове до такої трансформації. Один із лідерів національного руху В.К.Винниченко назвав той процес «недорослістю нації». Варто нагадати також думку відомого соціолога О.-І.Бочковського про те, що «з національного боку український народ не був і не міг бути належно підготовлений до цього великого здвигу»¹¹. Суголосно оцінював це явище один із лідерів Центральної Ради знаний публіцист С.О.Єфремов. Він, зокрема, писав, що «повна безвиглядність на ближчі часи – от як можна характеризувати становище українства в останні перед революцією дні»¹². Чи справді було так? На це питання українські історики досі не мають однозначної відповіді.

⁸ Пиріг Р.Я. Українська революція 1917–1921 років: сучасний історіографічний образ і дослідницький потенціал // Вісник Національної академії наук. – 2018. – №1. – С.45–54.

⁹ Там само. – С.47.

¹⁰ Там само. – С.48–49.

¹¹ Бочковський О.-І. Вступ до націоналії: курс лекцій. – Регенсбург; Франкфурт, 1947. – С.156

¹² Єфремов С. Стаття «Пів року». 27. 29. 08. 1917 р. // Український національно-визвольний рух: Березень – листопад 1917 року: Документи і матеріали / В.Ф.Верстюк (упор.) та ін. – К., 2003. – С.702.

Проблема легітимації держави та формування новочасної національної ідентичності, що з нею зіткнулися як провідники Української Центральної Ради, так і гетьманська еліта, завжди була на внутрішньо- й зовнішньополітичному порядку денному. Це методологічне питання дістало широку розробку в дослідженнях Р.Я.Пирога на прикладі Української гетьманської держави 1918 р., історія котрої досі залишається однією з дискусійних проблем у сучасній науці, має різноманітне та суперечливе інтерпретації в історіографії, публічному дискурсі, історичній пам'яті. Однак за останні кілька років відбулася значна зміна – визнання її вагомого історичного значення та поступовий відхід від ідеологізованих оцінок, які беруть початки ще від дискусії між унерівцями й гетьманцями в міжвоєнний період ХХ ст.

Найкраще тенденція переосмислення історії гетьманату 1918 р. увиразнена у студіях Р.Я.Пирога. Історик написав спеціальні розділи й частини в декількох фундаментальних публікаціях, таких, як «Україна: політична історія ХХ – початок ХХІ ст.» (2007 р.), «Політична система для України: історичний досвід та виклики сучасності» (2008 р.), перший том п'яти-томної «Історії державної служби» (2009 р.), «Історична і політична наука та суспільна практика в Україні» (2009 р.), «Історія українського парламентаризму» (2010 р.), «Нариси історії Української революції» (2011 р., у співавторстві з Т.С.Осташко), «Національне питання в Україні ХХ – початок ХХІ ст.: історичні нариси» (2012 р.). Як бачимо, на початку 2000-х рр. гетьманська тематика отримала доволі повне висвітлення у працях Р.Я.Пирога. У його текстах простежуються елементи нової концепції історії гетьманату 1918 р., які виразно різняться від оцінок та підходів, напрацьованих гетьманцями й унерівцями в минулому столітті.

Варто визнати, що за останні кілька десятиріччя внесок Р.Я.Пирога в напрацювання оригінального бачення історії гетьманської держави є беззаперечним. За останнє десятиріччя з-під пера вченого вийшли чотири фундаментальні монографії («Гетьманат Павла Скоропадського: між Росією і Німеччиною», «Українська гетьманська держава 1918 року: Історичні нариси», «Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: персональний вимір», «Відносини України з Центральними державами: нетипова окупація 1918 року»), брошура «Донбас у складі Української гетьманської держави (травень – листопад 1918 року)», 41 наукова тематична публікація, низка газетних статей. У 2015 р. було опубліковано двотомний збірник документів «Українська Держава (квітень – грудень 1918 року)», підготовлений групою впорядників на чолі з Р.Я.Пирогом¹³. Сьогодні це є одне з найповніших зібрань архівних матеріалів з історії функціонування гетьманату 1918 р., в якому відтворено комплекс документів вищих органів влади.

У своїх працях Р.Я.Пиріг пропонує спокійну й виважену ревізію діаспорного та апологетичного бачення історії гетьманської держави. Проблемність діаспорної візії в амбівалентності оцінок режиму П.П.Скоропадського – від різко негативних до виправдовувальних. Унерівський табір критикував його постання та історичну роль як явище, що зупинило розвиток національно-демократичного характеру Української революції 1917–1921 рр. Гетьманський (державницький) напрям, навпаки, наголошував на значному внеску в національно-визвольні змагання, оцінюючи Українську Державу 1918 р. як приклад інституційного та правового порядку, під час якого було реалізовано низку доленосних реформ.

Як відомо, описане розділення було відгомном старого історіографічного поділу на «народників» і «державників», що сприяло значній міфологізації революції в діаспорі¹⁴. Ця ж дискусія з новою інтенсивністю відновилася в пострадянський час, спричинивши формування історіографічних напрямів щодо оцінки подій.

Власне Р.Я.Пиріг дискутує з цими обома історіографічними напрямками, які ідеологізовано зображують гетьманат 1918 р. або на догоду політичній кон'юнктурі, або особистим ідейним переконанням. На його думку, дискусія 1920-х рр., коли сучасники шукали причини поразки й не гребували звинуваченнями в бік опонентів, має сьогодні лише емпіричний вимір та потребує осмислення як предмет дослідження.

Сучасне розуміння гетьманату 1918 р. зводиться до кількох основних історіографічних позицій. По-перше, це була своєрідна українська державність, яка постала після падіння царату та на завершальному етапі Першої світової війни. По-друге, доба відновлення законності, правопорядку та втілення успішних ініціатив у сфері культури, освіти, науки. По-третє, особливий етап боротьби за українську окремішність у період національної революції 1917–1921 рр.

¹³ Українська Держава (квітень – грудень 1918 року): Документи і матеріали: У 2 т. / Упор. Р.Я.Пиріг та ін. – К., 2015.

¹⁴ Див.: *Гирич І.* «Народництво» та «державництво» в українській історіографії: проблема змістового наповнення поняття // Молода нація. – Ч.4. – К., 2000. – С.5–30; *Коралів Г.* Українська революція 1917–1921 гг.: мифы современников, образы и представления историографии // *Ab Imperio*. – 2011. – №4. – С.357–372.

На цій підставі можна виокремити декілька тематичних напрямів у студіюванні гетьманату в дослідженнях Р.Я.Пирога: проблема національної ідентичності еліти; українська природа політичної системи; роль російського фактора; концептуальне питання окупації Німеччиною й союзниками України в 1918 р.

У сучасній історіографії досить популярна тема національної ідентичності П.П.Скоропадського і його оточення. На цій засаді Р.Я.Пиріг окреслює феномен територіального патріотизму серед гетьманських еліт, які переважно сповідували ліберально-консервативні цінності. Себто їм передусім ішлося про захист приватної власності та відновлення старих прав для колишньої аристократії Російської імперії. Зрозуміло, що значна частина гетьманців усвідомлювала неможливість повного повернення до імперських нормативно-правових порядків, що підтверджує підготовка гетьманської грамоти та законодавчої бази¹⁵. Історик висловив твердження, що гетьманський режим у правовому вимірі став політичною реставрацією.

Ця характеристика дозволила Р.Я.Пирогу переконливо довести, що гетьманат 1918 р. був передовсім українсько-російською державністю, і виник у результаті втілення німецької східної політики¹⁶. Звідси його оцінка німецької та австро-угорської військової присутності в Україні як нетипової окупації. З одного боку, наявність виразних елементів окупаційної практики у відносинах між Україною й Центральними державами, що підпадають під тогочасні міжнародно-правові норми, а з іншого – міжнародні угоди, добровільне прийняття українською владою військової допомоги, виконання ними функцій захисту країни перебування, установа економічних відносин дозволяють говорити саме про нетипову окупацію¹⁷.

Ця концептуальна проблема досі викликає масу контроверсій та емоцій серед дослідників. Проте відомо, що німецьке військо командування оцінювало свою присутність як тимчасову окупацію, а задля надання їй законності визнавало правочинність гетьманського режиму. Тому поява історіографічного дискурсу про окупацію була відображенням оцінок сучасників, а не вивченням дослідників. Тобто йшлося про правове окреслення стану, який виник на українських землях після підписання Брестського договору 9 лютого 1918 р., а не про міжнародно-правові відносини. Якраз «нетипова окупація» як категорія аналізу вміщує співіснування української державності та військової окупації в 1918 р., а не конфлікт між Центральними державами й Україною.

У своїх працях Р.Я.Пиріг показав, що гетьманат мав усі формальні ознаки самостійної держави: тимчасову конституцію, очільника держави, уряд як виконавчу й законодавчу владу, судову систему, армію, визнання та дипломатичні стосунки з іншими країнами, нарешті міжнародні угоди.

Теза про українсько-російську природу гетьманату 1918 р. була обґрунтована на основі аналізу ставлення тодішніх еліт та урядовців до ідеї української самостійності та їх персональної національної (етнічної) самоідентифікації. Окрім того, історик звернув увагу на використання правових норм імперського часу, які були адаптовані до тодішніх реалій. Р.Я.Пиріг дійшов висновку, що гетьманській еліті була притаманна роздвоєна політична і громадянська лояльність. З одного боку, більшість її представників мали власну національну (етнічну) самосвідомість, а з іншого – після падіння царату виказували політичну прихильність до новопроголошених державностей¹⁸.

Однак очевидним стало те, що політичні ідентифікації Української революції 1917–1921 рр. були класово й національно обмежені. Це в повній мірі стосується періоду гетьманату, в історії якого симбіоз власницько-корпоративних і політичних об'єднань відіграв ключову роль. На думку Р.Я.Пирога, намагання побудови нового гетьманського режиму вилилося в масштабну соціально-політичну реставрацію. Держава дістала форму правління, сконструйовану за «лекалами віджилої давньоукраїнської традиції»¹⁹. Деякі дослідники проголошення гетьманату визнають як природний підсумок еволюції нації. Окрім того, у сучасній українській історіографії феномен 1918-го року пояснюють також у контексті теорії консервативної революції²⁰.

¹⁵ Пиріг Р. Державна служба Гетьманату Павла Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.) // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – Вип. 15, ч. 1. – К., 2009. – С. 66–95.

¹⁶ Пиріг Р. Проблеми національної ідентифікації правлячої еліти Української Держави 1918 року // Краєзнавство. – 2013. – № 2. – С. 95–106.

¹⁷ Пиріг Р. Відносини України з Центральними державами: нетипова окупація 1918 року. – К., 2018. – С. 41.

¹⁸ Див.: Пиріг Р. Гетьманська держава 1918 року: роздвоєна лояльність правлячої еліти // Україна крізь віки: 36. наук. пр. на пошану академіка НАН України В.А.Смоля. – К., 2010. – С. 744–752.

¹⁹ Пиріг Р. Українська гетьманська держава 1918 року: Історичні нариси. – К., 2011. – С. 322.

²⁰ Клименко В. Українська гетьманська держава 1918 року: місце в українській революції // Нова політика. – 1996. – № 4. – С. 61; Терещенко Ю. Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 19–37.

Ця інтерпретаційна розбіжність задає більш широку концептуальну рамку для осмислення революції. Коли, з одного боку, історія гетьманату 1918 р. пояснюється як історично обумовлений процес формування новочасної української ідентичності, а з іншого – як консолідована реакція на соціальний радикалізм Української Центральної Ради²¹. Р.Я.Пиріг має цілковиту рацію, коли стверджує, що Українська гетьманська держава виникла в результаті збігу прагматичних інтересів місцевих консервативно-ліберальних кіл і німецько-австрійських союзників. В історичному вимірі це був ліберально-консервативний режим, який на певний час перервав розвиток національно-демократичної революції. Остання теза дає пояснення про те, чому гетьманат 1918 р. деякі дослідники не зараховують до загальної візії Української революції 1917–1921 рр.

Р.Я.Пиріг критикує «гетьманофільство» істориків, себто звеличення здобутків Української Держави у процесі державного будівництва та формування уявлення про неї як про «апогей розвитку національної державності». Іншими словами, надзвичайно важливу проблему мови описання автор аналізує на основі деконструкції ідеологізованих тверджень. Тому він висловлює сумніви щодо унікальності гетьманату 1918 р. для українського державотворення у ХХ ст. Дослідник кілька разів ставив питання про важливість перегляду історіографічної глобфікації гетьманської держави 1918 р.

Загалом історіографічна модель гетьманату 1918 р. у студіях Р.Я.Пирога має кілька основних положень: це було державне утворення, яке проводило політику соціально-політичної реставрації; його еліти сповідували територіальний патріотизм і ліберально-консервативні цінності; для гетьманської еліти будівництво української держави було невідривним від російського контексту. У підсумку в багатьох аспектах гетьманат був саме українсько-російською державністю, і його історія належить Українській революції 1917–1921 рр.

Отже внесок Р.Я.Пирога в розробку нового тлумачення історії Української гетьманської держави 1918 р. має вагоме значення. Його погляд синтетично зображує її виникнення, розвиток і падіння. У працях фахівця вона постає самодостатнім періодом в історії Української революції та Центрально-Східної Європи 1918 р. Сьогодні більшість провідних українських і зарубіжних дослідників визнають внесок ученого як пріоритетний для осмислення процесів українського державотворення в той час. Оригінальна концепція гетьманату, запропонована Р.Я.Пирогом, надає можливості переосмислення історичної релятивізації Української революції 1917–1921 рр.

Державницьку й наукову діяльність ученого гідно оцінено: заслужений діяч науки і техніки України (2001 р.), орден «За заслуги» III ст. (2007 р.), Почесні грамоти Кабінету Міністрів (2001 р.) та Верховної Ради (2011 р.) України, Подяки Президента (2002 р.) і Кабінету Міністрів (2002 р.) України, відмінник освіти України (2001 р.), почесний архівець України (2010 р.), почесний краєзнавець України (2016 р.). У 2000 р. учений удостоєний премії ім. В.І.Веретенникова. Символічно, що у 2020 р. історик отримав престижну премію НАНУ ім. М.С.Грушевського – постаті, яка багато у чому визначила його наукові погляди.

Руслан Якович зустрічає свій ювілей сповненим сил і творчих планів, здійснення яких збагатить історичну науку й сучасні уявлення про період революційного державотворення. Колеги, друзі, учні щиро зичать йому міцного здоров'я та наснаги!

²¹ Пиріг Р.Я. Українська гетьманська держава 1918 року: Історичні нариси. – С.11.